

بررسی رابطه میزان سرمایه اجتماعی خانواده و ویژگی‌های کارآفرینانه در شخصیت افراد

دکتر بیژن زارع*

مرضیه زارع**

تاریخ دریافت: ۹۱/۹/۱۵

تاریخ پذیرش: ۹۲/۴/۵

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی رابطه میزان سرمایه اجتماعی خانواده با ویژگی‌های کارآفرینانه در شخصیت افراد شرکت‌کننده در دوره‌های کوتاه مدت آموزش کارآفرینی در سال ۱۳۸۸ در مناطق گوناگون شهر تهران، به انجام رسیده است. نمونه مورد مطالعه متشکل از ۲۰۱ نفر می‌باشد که براساس فرمول نمونه‌گیری کوکران و به صورت تصادفی ساده از بین ۲۰۱۰ نفر انتخاب شده‌اند. روش پژوهش، پیمایش و ابزار جمع‌آوری داده‌ها پرسشنامه‌ای متشکل از سئوالات استاندارد شده درباره متغیر وابسته تحقیق و سئوالات استاندارد شده

Dr_Bizhanzare@yahoo.com

M.Zare@Urmia.ac.ir

* دانشیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه خوارزمی.

** عضو هیأت علمی دانشکده هنر دانشگاه ارومیه.

و محقق ساخته درباره متغیر سرمایه اجتماعی خانواده و سایر متغیرهای مستقل و زمینه‌ای می‌باشد.

ابعاد کارآفرینانه مورد نظر پژوهش در شخصیت افراد عبارتند از: ریسک‌پذیری متعادل، کانون کنترل، نیاز به موفقیت، سلاست فکری، عمل‌گرایی، تحمل ابهام، رؤیاپردازی و چالش‌طلبی. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی خانواده با متغیر وابسته تحقیق یعنی شخصیت کارآفرین رابطه معنادار و مثبت دارد. این متغیر با هفت بُعد از ابعاد هشت‌گانه کارآفرینانه در شخصیت فرزندان رابطه معنادار و مثبت داشته است، اما با بُعد میزان عمل‌گرایی در شخصیت فرزندان رابطه معنادار نداشته است.

واژه‌های کلیدی: شخصیت کارآفرین، سرمایه اجتماعی خانواده، پایگاه اجتماعی - اقتصادی، کارآفرینی، ریسک‌پذیری متعادل.

مقدمه

کارآفرینی موتور محرک توسعه اقتصادی و اجتماعی، ایجاد اشتغال و اصلاح اجتماعی به حساب می‌آید (Gürol & Austin, ۲۰۰۶). در واقع، کارآفرینی را می‌توان به عنوان یک نیروی محرکی دانست که نقش اصلی آن کشف فرصت‌های استفاده نشده در بازار بوده و در پی ایجاد تعادل جدیدی در بازار می‌باشد (Elenurm & etal, ۲۰۰۷). تغییر و تحولات موجود در دنیای امروز، کارآفرینان را در خط مقدم عامل توسعه فن آوری و اقتصادی قرار داده است. تجربه موفقیت آمیز اغلب کشورهای پیشرفته و نیز برخی کشورهای در حال توسعه در مدیریت بحران‌های اقتصادی، به یمن توجه و التفات به توسعه کارآفرینی و کارهای نوآورانه بوده است و اهمیت کارآفرینی و کارآفرینان در همین است (آقاجانی، ۱۳۸۴). افراد کارآفرین نقش مهمی در حرکت چرخ‌های

توسعه اقتصادی بر عهده دارند و منشأ تحولات بزرگی در زمینه‌های صنعتی، تولیدی و خدماتی در سطح سازمان‌ها می‌شوند (Duane, ۲۰۰۰) و به همین منظور بیش‌تر صاحب‌نظران توافق دارند که کارآفرینی و کارآفرینان بیش‌ترین سهم را در توسعه اقتصادی و اجتماعی دارند (Justin, & Johnoson, ۲۰۰۶). (Hildebrand)

با توجه به نظریات دانشمندان علوم رفتاری درباره کارآفرینی و کارآفرینان می‌توان گفت که همراه با پررنگ‌تر شدن نقش کارآفرینان در توسعه اقتصادی کشورها، روان‌شناسان اجتماعی با هدف ارائه نظریاتی مبتنی بر ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینان به این موضوع پرداختند. آن‌ها ویژگی‌هایی را شناسایی و ارائه نموده‌اند که در ساختار نظام شخصیتی کارآفرینان وجود دارد. ویژگی‌های کارآفرینانه عبارتند از: «توانایی خطرپذیری، نوآوری، دانستن نحوه فعالیت در بازار، تخصص در تولید، مهارت‌های مدیریت کسب و کار و توانایی همکاری با دیگران» (Littunen, ۲۰۰۰: ۳۰۳). مارکمن و بارون (۲۰۰۳) در این رابطه می‌نویسند: «کارآفرینان افرادی هستند که دارای سطوح بالاتری از خودکارآمدی، توانایی شناخت فرصت‌ها، اراده شخصی، حقوق فردی و اجتماعی و مهارت‌های اجتماعی نسبت به بقیه افراد هستند» (Baron & Markman, ۱۱۱: ۲۰۰۳). علاوه بر اقتصاددانان، روان‌شناسان و روان‌شناسان اجتماعی، جامعه‌شناسان نیز دیدگاه‌های گوناگونی از جمله نظریه‌های اجتماعی-فرهنگی یعنی مطالعه تأثیر محیط، فرهنگ در اقدام افراد به کارآفرینی و نظریه شبکه‌های اجتماعی که گونه‌ای از نظریه سرمایه اجتماعی (خانوادگی) است، را ارائه نموده‌اند. ضمن این‌که آنها کارآفرینی را فرآیندی معرفی کرده‌اند که سرانجام به ایجاد شرکت‌های جدید می‌انجامد. بر همین اساس نیز مدل‌های فرآیندی متعددی در مورد چگونگی تأسیس شرکت‌ها ارائه شده که

در تمام آن‌ها بر نقش عوامل محیطی و فردی اثرگذار بر فرآیند تأسیس شرکت‌ها تأکید شده است (Amite & Etal, ۱۹۹۳).

بیان مسأله و اهمیت مطالعه آن

ترکیب جمعیتی جوان کشور و ضرورت ایجاد فرصت‌های شغلی، لزوم رهایی اقتصاد کشور از وابستگی به فروش مواد خام اولیه و هم چنین خروج از وضعیت اقتصاد تک‌محصولی از یک طرف و روندهای موجود در جامعه اطلاعاتی از طرف دیگر، عواملی هستند که سیاستگذاران و تصمیم‌گیرندگان در سطح کلان کشور را وا می‌دارند که به منبع قابل اتکایی به جز فروش مواد اولیه و خام بیانداشند. بدون شک با توجه به الزاماتی که جامعه اطلاعاتی دارد، این منبع چیزی جز نیروهای دارای شخصیت کارآفرینانه نیست (احمدپورداریانی و مقیمی، ۱۳۸۵). اگر شخصیت را نظام تمایلات هنجاری شده‌ای بدانیم که طی فرآیند جامعه‌پذیری حاصل می‌شود، در طی این فرآیند فرد در برخورد با نظام‌های اثباتی (طبیعی)، اجتماعی و فرهنگی، آن‌ها را درونی می‌کند و بتدریج تمایلات گوناگون و در عین حال مرتبط با هم را کسب می‌کند و از این طریق دارای شخصیت می‌شود. با تشکیل شخصیت، اجتماع دیگر چیزی غریبه و جدا از فرد نیست بلکه جزیی از او و در او است، گرچه هر دو همانند هم نیستند (Münch, ۱۹۸۸). انتظارات اجتماعی به روش‌های گوناگون در زمینه‌های اجتماعی متفاوت بر دوش انسان گذاشته می‌شوند. این تجربه از طریق فرآیند جامعه‌پذیری صورت می‌گیرد. این زمینه اجتماعی غالباً از خانواده (نظام مادر-فرزندی، نظام پدر-فرزندی و نظام خواهر-برادری)، مدرسه، گروه همالان، گروه‌های حرفه‌ای و غیره تشکیل می‌شود (چلبی، ۱۳۷۵). بدین ترتیب، آنچه در این مقاله پژوهشی مورد تأکید قرار دارد چگونگی رابطه میان سرمایه اجتماعی خانواده به عنوان یکی از عوامل مهم و پایه‌ای در فرآیند جامعه‌پذیری و شناخت نقش آن در تکوین ویژگی‌های کارآفرینانه در نظام

شخصیت افراد است. بر این اساس، سؤال اصلی این مقاله این است که آیا سرمایه اجتماعی خانواده در تکوین ابعاد و ویژگی‌های کارآفرینانه در شخصیت فرزندان آنها نقش دارد؟

اهداف پژوهش

یافته‌های این پژوهش از دو جهت دارای اهمیت است: (۱) بدست آوردن شناخت و معرفت نسبت به چگونگی رابطه متغیر مستقل سرمایه اجتماعی خانواده با ویژگی‌های کارآفرینانه در شخصیت فرزندان آنها (۲) از بعد کاربردی یافته‌های این پژوهش می‌توانند به سیاستگذاران و برنامه‌ریزان اجرایی در سطح کلان از یک طرف و خانواده‌ها از طرف دیگر، یاری رسانند تا آنها اقدامات و سیاست‌های مناسبی را در جهت ارتقاء سرمایه اجتماعی هم در سطح کلان و هم در سطح خرد یعنی خانواده به مرحله اجرا بگذارند. بدین ترتیب، به ارتقاء سرمایه اجتماعی در ابعاد گوناگون آن از یک سو و ارتقاء موقعیت خانواده از سوی دیگر، که یکی از پیش شرط‌های مهم توسعه اقتصادی و اجتماعی است، کمک نمایند.

مرور ادبیات مرتبط با موضوع

بعضی از اندیشمندان و صاحب‌نظران حوزه کارآفرینی معتقدند که کار آفرینی به ویژگی‌های شخصیتی خاص و بسیار نادری وابسته است. بیل دایتون^۱، مؤسس بنیاد آشوکا معتقد است که «کارآفرینی اجتماعی محصول ویژگی‌های شخصیتی خاص است که بین درصد کوچکی از افراد جامعه به طور مشترک دیده می‌شود؛ ویژگی‌هایی که از انگیزش‌های نوع دوستانه فراتر می‌روند و نشان‌دهنده عزم آنها برای ایجاد تغییر در کل جامعه است» (به نقل از Seelos & Mair, ۲۰۰۵: ۲۴۱). برخی دیگر معتقدند که کار

آفرینان اجتماعی «افرادی خلاق با نظامی جدید، قدرتمند و دارای ایده تغییر هستند» (Youssry, :) و از توانایی‌هایی مانند: «تشخیص فرصت‌ها»، «شیوه رهبری جمعی و مشارکتی^۱»، «توانایی کار گروهی» و «انگیزه بلند مدت جامعه‌گرا^۲» برخوردار هستند (Morse & Dudley, :). بارون^۳، اعتقاد دارد که «کارآفرین اجتماعی بنگاه با مسئولیت اجتماعی^۴ را با کم‌ترین هزینه مالی راه اندازی می‌کند. او می‌تواند با فعالیت نوآورانه و همراه با مخاطره‌اش، فرصت فضای اجتماعی را توسط مجموعه‌ای از شهروندان گسترش داده و در حقیقت، در بازار خود تب و تاب خاصی برای توجه به بنگاه تازه تأسیس‌اش ایجاد کند» (Baron, ۲۰۰۵: ۳). به عنوان مثال، اگر خلاقیت را به عنوان یکی از ویژگی‌های شخصیت کارآفرین در نظر بگیریم باید گفت، افراد خلاق در خانواده‌هایی که برای استقلال و اعتماد به نفس کودکان ارزش و احترام قایل هستند، پرورش می‌یابند. در این خانواده‌ها به کودکان فرصت تمرین استقلال، خودباوری، ابتکار و سازندگی داده می‌شود. هم چنین مشخص شده است که نگرش‌های مبتنی بر خودکامگی که سرچشمه گرفته از ساختار خانواده‌ها هستند، باز دارنده و مانع رشد و شکوفایی خلاقیت می‌باشند (Hisrich, Peters & Shepherd,).

پژوهش هافستد، درباره فرهنگ کشورها نشان می‌دهد که هر چقدر در یک فرهنگ، اجتناب از ابهام کم باشد، کارآفرینی مجال بیشتری برای رشد و توسعه خواهد داشت. از این رو می‌توان گفت یکی از دلایل این که یک دوازدهم دانشجویان فارغ‌التحصیل آمریکایی کارآفرین می‌شوند، ریشه در فرهنگ تحمل ابهام این کشور به ویژه در خانواده‌ها دارد (Hofstede,). در مجموع، با مرور مطالعات روانشناسان اجتماعی درباره ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینان می‌توان این ویژگی‌ها را برشمرد: ریسک‌پذیری متعادل، کانون کنترل، نیاز به موفقیت، سلاست فکری، عمل‌گرایی، تحمل

. Collaborative Leadership Style
. A long- term Community - Oriented
. Baron
. Social Responsibility

ابهام، رؤیا پردازی و چالش‌طلبی (کرد نایب و همکاران، ۱۳۸۶). آنچه در تکوین ویژگی‌های کارآفرینانه در شخصیت افراد نقش عمده‌ای دارد سرمایه اجتماعی خانواده است. بدین ترتیب که شبکه‌های روابط اجتماعی هم در سطح فردی و در سطح جمعی از این خصوصیت برخوردارند (انصاری، احمد پورداریانی و آذر، ۱۳۸۹). اولین بار واژه سرمایه اجتماعی توسط هنی فن که در آموزش و پرورش ایالت ویرجینیای آمریکا خدمت می‌کرد، به کار برده شد (Wolckak & Narrayan, ۱۹۹۹). او معتقد بود که سرمایه اجتماعی به ابعادی مانند: حسن نیت، رفاقت، دوستی و همدردی و داد و ستد میان افراد و خانواده‌های‌شان اشاره دارد. او برداشتی محدود از سرمایه اجتماعی داشته و آن را تنها در روابط درون‌گروهی مورد توجه قرار داده است.

خانواده در حکم یکی از نهادهای اساسی جامعه و نخستین عامل جامعه‌پذیری افراد است. در واقع، می‌توان خانواده را نخستین نقطه تبعیت اجتماعی و مهم‌ترین عامل نفوذ ارزش‌ها و هنجارهای جامعه در شخصیت افراد دانست. به نظر آندرسون (Anderson, ۱۹۴۳) اگر خانواده‌ها فعالیت اجتماعی مشارکت‌جویانه داشته و از مشارکت اجتماعی سطح بالایی برخوردار باشند، فرزندان آن‌ها نیز مشارکت اجتماعی بالایی خواهند داشت. آدورنو و همکاران (Adorno & Etal,) در کتاب **شخصیت استبدادی**، معتقدند افرادی که پدرانی سخت‌گیر و کناره‌گیر داشته‌اند و والدین آن‌ها تنبیه بدنی زیاد یا تهدید به تنبیه بدنی را به کار می‌گرفته‌اند، از درون‌نگری، تأمل و تعقل، اندیشه و تفکر خیال‌پردازی پرهیز می‌کنند و به عوامل و تعیین‌کننده‌های اسرارآمیز برای سرنوشت خود اعتقاد دارند. از نظر آدورنو، شخصیت اقتدارگرا به واسطه والدینی پرورش می‌یابد که نسبت به فرزندان خود روش‌های خشک و خشن انضباطی به کار می‌گیرند. هیگن (Hegen, ۱۹۶۲) از صاحب‌نظران نظریه نوسازی، شیوه‌های تربیتی والدین را به عنوان عامل اصلی بی‌تحویلی جوامع سنتی و عدم توسعه اجتماعی و اقتصادی آنان بیان نموده است. به نظر وی، نقطه‌های آغازین تربیت و اجتماعی شدن کودک نقش زیادی در رفتار آینده او دارد. به گونه‌ای که ممکن است

مانع نوآوری یا پذیرش نوآوری شود. از دیدگاه هیگن، ایستایی و سکون جوامع سنتی معلول ایجاد شخصیتی واپسگرا و استبدادی در افراد است و بروز این شخصیت استبدادی در افراد، معلول شیوه تربیتی خشک و اطاعت‌آمیز افراد در کودکی است. وی، معتقد است که سرمایه‌گذاری در دوران کودکی به جای آن که معطوف به سکون، اطاعت و فعالیت‌های بازدارنده باشد، باید مشوق کار، فعالیت و خلاقیت باشد. آلموند و پاول (Almond & Powell, ۱۹۹۲) می‌گویند مشخص‌ترین وجه نفوذ خانواده، شکل دادن به ایستارهای فرد در مقابل اقتدار است. خانواده، تصمیمات جمعی می‌گیرد و ممکن است این تصمیمات برای کودکان آمرانه باشد، یعنی نافرمانی از آن‌ها می‌تواند سبب تنبیه گردد. نخستین تجربه مشارکت در تصمیم‌گیری خانواده و پذیرش انواع مسئولیت‌ها می‌تواند احساس کودک در مورد صلاحیت اجتماعی خویش را تقویت کند، مهارت‌های لازم برای تعامل اجتماعی در وی را به وجود آورد و در سنین بلوغ فرد را به مشارکت فعال در نظام اجتماعی تشویق کند. وی معتقد است که فعالیت‌های اجتماعی مشارکت‌جویانه آن دسته از فعالیت‌هایی هستند که شهروند معمولی می‌کوشد تا از طریق آن‌ها در سیاست‌گذاری اعمال نفوذ کند (به نقل از قبادی و نیازی، ۱۳۸۹).

اگر این ویژگی خانواده را به عنوان یکی از جنبه‌های مهم سرمایه اجتماعی خانوادگی تلقی کنیم، آن‌گاه می‌توانیم بگوییم که والدین دارای سرمایه اجتماعی بیشتر، دارای فرزندان مشارکت‌جوتر خواهند بود. در واقع، سرمایه اجتماعی را می‌توان شامل مجموعه‌ای از قوانین، هنجارها، الزامات (تعهدات)، روابط متقابل و اعتماد حک شده در روابط اجتماعی، ساختارهای اجتماعی و سلسله مراتب نهادی جامعه دانست که اعضای آن را قادر می‌سازد تا به اهداف جمعی و فردی‌شان دست پیدا کنند (کلمن، ۱۳۷۷). معمولاً، متغیر سرمایه اجتماعی از ترکیب متغیرهای بُعد ذهنی شامل میزان اعتماد فردی و در سطح جمعی میزان گرایش به دیگران است. بُعد عینی نیز شامل میزان روابط اجتماعی با دوستان، همسایه‌ها و اقوام، میزان مشارکت رسمی و غیررسمی و میزان

کمک به دیگران می‌شود (ساعی و کاکاوند، ۱۳۸۸). «نظریه‌هایی که سرمایه اجتماعی را نوعی کالای خصوصی می‌دانند و آن را در سطح فردی تبیین می‌کنند، به دو گروه اصلی تقسیم می‌شوند: نظریه‌های جامعه‌پذیری و نظریه‌های رفاه و بهره‌مندی (Stolle & Hooghe). تغییر در میزان سرمایه اجتماعی افراد ناشی از تجربه‌های فرد در خانواده، نوع روابط خانوادگی، الگوهای تربیتی و همچنین متأثر از گروه همسالان و دیگر تجربه‌های دوران تحصیل در مدرسه است که بر میزان سرمایه اجتماعی جوانان و تجربیات زندگی آینده آنان تأثیر می‌گذارد. طبق این رویکرد، هسته مرکزی ارزش‌های سرمایه اجتماعی بیش‌تر در زندگی بدست آمده است (Kohlberg, ۱۹۸۱) و از طریق چرخه زندگی احیاء شده و پایدار می‌ماند. در واقع اعتماد، تمایل به مشارکت، عمل متقابل، نوع روابط و گرایش به دیگران تابعی از فرآیند جامعه‌پذیری فرد به ویژه در خانواده و در وهله بعد مدرسه و گروه همسالان است که در سال‌های نخست زندگی به دست می‌آیند. در نظریه‌های جامعه‌پذیری، سرمایه اجتماعی فرزندان تابعی از سرمایه اجتماعی والدین و از طریق تجربه‌های اجتماعی فرزندان در خانواده تعیین می‌شود که بیش‌ترین تأثیر را بر تجربه‌های آینده فرد بر جای می‌گذارد.

براساس نظریه‌های رفاه و کامیابی، تجربه‌های زندگی در سنین بزرگسالی اهمیت بیش‌تری دارند. بنابراین، افرادی که با آنان در جامعه با جوانمردی و مهربانی رفتار می‌شود نسبت به کسانی که از فقر، بیکاری، تبعیض، استثمار و بهره‌کشی، محرومیت اجتماعی و طلاق رنج می‌برند، سرمایه اجتماعی کمتری دارند (Newton & Delhey, ۲۰۰۳). این نظریه‌ها تأثیر تحصیلات، درآمد و پایگاه اجتماعی و اقتصادی را بر سرمایه اجتماعی مورد توجه قرار می‌دهند. در نظریه‌های رفاه و موفقیت، زمینه اجتماعی اقتصادی خانواده در تولید و برخورداری فرزندان از سرمایه اجتماعی عامل موثرتری به شمار می‌آیند (ساعی و کاکاوند، ۱۳۸۸). مک‌نیل (Mc Neal, ۱۹۹۹)، نیز دریافت که جامعه‌پذیری سیاسی و سطوح اعتماد برای فعالیت‌های داوطلبانه به شدت با پایگاه اجتماعی - اقتصادی والدین مرتبط است و از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شود.

گرانوویتر (Granovetter)، نیز معتقد است که می توان سرمایه اجتماعی را از نظر شدت، تکرار و شمولیت انواع گوناگون روابط مانند دوستی ها، همکاری ها و غیره مورد سنجش قرار داد. وی سرمایه اجتماعی خانوادگی را بر اساس نوع پیوندها، در دو سطح مورد توجه قرار می دهد. پیوندهای قوی (عاطفی قوی) و پیوندهای ضعیف (آشنایی) که در نوع اول سرمایه اجتماعی کم تر و در دومی سرمایه اجتماعی بیش تری به وجود می آید. وجود پیوندهای ضعیف یعنی ارتباطات گسترده تر خانوادگی با گروه های بیرونی موجب دستیابی به فرصت های اجتماعی و شغلی فرزندان می شود. در واقع، این نوع از پیوندها همانند پلی عمل می کنند که دستیابی به اطلاعات و خدمات حمایتی را ممکن ساخته و منابعی فراتر از حوزه های اجتماعی در دسترس افراد قرار می دهند.

ولمن (Wellman) نیز از منظر رویکرد و تحلیل شبکه به بررسی تأثیر تغییرات اجتماعی بر روابط اجتماعی و شبکه های اجتماعی پرداخته است. از دید او نباید از اهمیت سرمایه اجتماعی خانوادگی افراد نیز غافل بود. معمولاً افراد در جوامع جدید در گروه های چند گانه عضویت دارند. این امر باعث می شود تا آن ها کمک ها و حمایت های متنوعی را از اعضای شبکه شان دریافت کنند. از نظر ولمن، حمایت های اجتماعی انواع متفاوتی دارند، او شش نوع حمایت را مطرح می سازد که عبارتند از: حمایت های عاطفی، مالی، اطلاعاتی، خدماتی و کاری، مصاحبتی و مشورتی که هر یک از این حمایت ها را از هریک از اعضای شبکه دریافت می کنند. اگر چه، وی معتقد است که «اندازه شبکه، ترکیب، محتوا، تراکم و دیگر خصوصیات شبکه در ابعاد ساختی و تعاملی در میران و نوع حمایت تأثیر می گذارند» (Wellman, B & Kenneth, F, ۲۰۰۱: ۲۵). لین (Lin, ۱۹۹۹)، از منظر منابع اجتماعی و ویژگی های تعاملی و ارتباطی و محتوایی شبکه، سرمایه اجتماعی خانوادگی و فردی را مورد مطالعه قرار داده است. اعضای شبکه دارای منابع با ارزشی هستند که می توانند فرد را در رسیدن به اهداف

یاری کنند. لین در نظریه خود، سرمایه اجتماعی را به مثابه منابع نهفته در ساختار اجتماعی تعریف می‌کند که با کنش‌های هدفمند قابل دسترسی است. از نظر او، دستیابی به منزلت اجتماعی - اقتصادی بالاتر، از طریق منابع نهفته در شبکه به دو طریق امکان پذیر است:

۱. «منابع شبکه با سرمایه اجتماعی در دسترسی، که به منابع در دسترس شبکه‌های اجتماعی فرد اشاره دارد. منابع شبکه‌ای شامل سرمایه انسانی (آموزش تجربیات فرد)، موقعیت‌های پیشینه‌ای (منزلت شغلی والدین و یا منزلت شغلی پیشین فرد) و پیوندهای اجتماعی (شبکه اجتماعی و ارتباطی خانوادگی و گستردگی پیوندهای فرد) است.

۲. منابع ارتباطی یا سرمایه اجتماعی بسیج شده، در این فرآیند وضعیت و چگونگی ارتباطات خانوادگی فرد و خود وی به عنوان سرمایه اجتماعی بسیج شده بردستیابی فرد به منزلت اثرگذار است» (Lin, :

به نظر جیمز کلمن کنشگران به رویدادهایی که زیر کنترل کنشگران دیگر است علاقه دارند و همین مسأله باعث ایجاد روابط اجتماعی می‌گردد که در طول زمان تا اندازه‌ای پایدار می‌ماند. کلمن سرمایه اجتماعی را در چارچوب منافع حاصل از روابط اجتماعی تسهیل یافته در نظر گرفته و آن را در کنار سایر سرمایه‌ها از قبیل سرمایه انسانی و فیزیکی عامل پیشرفت و بهبود زندگی می‌داند. پشتوانه تجربی دیدگاه کلمن در زمینه سرمایه اجتماعی مطالعه‌ای است که وی با عنوان برابری در فرصت‌های تحصیلی انجام داده است (Colman, ۱۹۸۸). به نظر کلمن «والدین می‌توانند با تسهیل و تقویت روابط خود با فرزندان (سرمایه اجتماعی) مهارت‌ها و قابلیت‌های لازم را به فرزندان انتقال داده و با ایجاد سرمایه انسانی در آنها، بر پیشرفت تحصیلی فرزندان خود تأثیر بگذارند» (غفاری‌وانق، ۱۳۸۵: ۱۶۴). بدین ترتیب می‌توان گفت، سرمایه اجتماعی از تغییراتی در روابط میان اشخاص حاصل می‌شود که کنش را تسهیل می‌کنند. اگر سرمایه فیزیکی کاملاً ملموس است و در قالب مادی قابل مشاهده ریخته می‌شود، و اگر

سرمایه انسانی کم‌تر ملموس است و در مهارت‌ها و دانش اخذ شده به وسیله فرد حضور دارد، سرمایه اجتماعی به مراتب ناملموس‌تر است؛ زیرا در روابطی که در بین اشخاص برقرار است، یافت می‌شود. همان‌طور که سرمایه فیزیکی و انسانی فعالیت مولد را تسهیل می‌کنند، سرمایه اجتماعی هم همین کار را انجام می‌دهد (تاجبخش، ۱۳۸۴).

در نظریه‌های جامعه‌پذیری و تکوین شخصیت اجتماعی فرزندان، «سرمایه اجتماعی فرزندان اغلب به وسیله تجربه‌های اجتماعی افراد در خانواده، گروه‌های دوستی و همسالان و دیگر تعاملات اجتماعی در مدرسه تعیین می‌شود که بیش‌ترین تأثیر را بر تجربه‌های آینده فرد برجای می‌گذارد» (ساعی و کاکاوند، ۱۳۸۸: ۹۳). به نظر نظریه‌پردازانی همچون بوردیو، کلمن و فوکویاما، یکی از مهم‌ترین منابع تولیدکننده سرمایه اجتماعی، خانواده می‌باشد (۱۱: Winter, ۲۰۰۰). خانواده به عنوان اولین و عمده‌ترین عامل هنجارپذیری با تمام مسائل و مشکلات اجتماعی از جمله فرسایش سرمایه اجتماعی ارتباط دارد. انواع خانواده، همچون خانواده‌های استبدادی و دموکراتیک، سرمایه انسانی موجود در خانواده و میزان ارتباط والدین با فرزندان می‌تواند در تقویت و رشد سرمایه اجتماعی یا افول آن موثر باشد، همان‌طور که سهل‌انگاری خانواده در جامعه‌پذیری نسل جوان و پذیرش ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی موجب ضعف و کاهش سرمایه اجتماعی می‌گردد. بخشی از این وضعیت از طریق تکوین ویژگی‌های کارآفرینانه در شخصیت فرزندان متجلی می‌شود.

فوکویاما، «نقش خانواده را در اعتمادکردن به دیگران و توسعه اقتصادی مهم می‌داند. از دیدگاه وی، خانواده یکی از مهم‌ترین منابع تولید سرمایه اجتماعی در سطح جهانی است» (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۱۲). او ضمن تأیید اهمیت خانواده در تولید سرمایه اجتماعی به جوامعی اشاره می‌کند که در آن‌ها توازنی میان مناسبات خانوادگی و غیرخانوادگی وجود ندارد (موسوی خامنه، ۱۳۸۳). زمینه محوربودن انواع سرمایه، قابلیت ترکیب و تبدیل و اثربخشی آن‌ها بر یکدیگر، نقطه قوت دیدگاه بوردیو است.

بورديو و کلمن جامعه‌پذیری و امکانات خانوادگی و وراثتی را در انتقال و بازتولید سرمایه (اجتماعی و فرهنگی) موثر می‌دانند. همچنین، عنصر زبان را اغلب پیش نیاز انتقال سرمایه اجتماعی می‌دانند (ساعی و کاکاوند، ۱۳۸۸). همان‌گونه که گفته شد، خانواده از مهم‌ترین عوامل جامعه‌پذیری و در نتیجه تکوین نوع شخصیت اجتماعی افراد است. دسته‌بندی‌های گوناگونی از انواع خانواده از سوی صاحب‌نظران ارائه شده است. یکی از مهم‌ترین آن‌ها، تقسیم‌بندی خانواده به دو نوع دموکراتیک و استبدادی می‌باشد. خانواده دموکراتیک، خانواده‌هایی را شامل می‌شود که در آن آزادی معقول همراه با احترام متقابل وجود دارد و ضوابط و قوانین حاکم بر آن موجب بقاء خانواده می‌گردد و تمام اعضای خانواده در تصمیم‌گیری‌ها مشارکت دارند، اما خانواده استبدادی خانواده‌ای است که روابط نابرابر قدرت، در آن حاکم است و مصالح خانواده بر اساس دیدگاه فرد حاکم تعیین می‌شود. بدین ترتیب می‌توان ادعا کرد که نوع خانواده و روابط موجود در آن بر چگونگی و نوع شخصیت آن از جهت میزان برخورداری از ویژگی‌های کارآفرینانه فرزندان نقش مهمی دارد. کارلند و همکارانش (Carland & etal, ۱۹۸۴) و برخی دیگر از پژوهشگران (Fry, ۱۹۹۳)، فهرست کاملی از ویژگی‌های کارآفرینانه را به ترتیب ذیل ارائه کرده‌اند:

نیاز به موفقیت: عبارت است از «تمایل به انجام کارها در استانداردهای بالا جهت موفقیت در موقعیت رقابتی» (سعیدی کیا، ۱۳۸۵: ۳۲). افراد توفیق‌گرا، بیش از پاداش پیشرفت، به خود موفقیت علاقه دارند.

ریسک‌پذیری متعادل: «پذیرش ریسک‌های متعادل که می‌توانند از طریق تلاش‌های شخصی مهار شوند. بدین معنی که در اقدام به پذیرش مخاطره بسیار حساب شده و با دقت عمل می‌کنند و تمام تلاش خود را به کار می‌بندند تا احتمالات را به نفع خود تغییر دهند» (Kuratko & Hodgetts, ۱۹۸۹: ۲۳).

کانون کنترل: کارآفرینان معتقدند شکست یا پیشرفت‌ها تحت کنترل و نفوذ خودشان بوده و خود را در نتایج عملکردشان موثر می‌دانند (Hornaday&Aboud, ۱۹۷۱).

سلاست فکری: توانایی ذهنی فرد برای بیان و ارائه ایده‌هایی که در ذهن دارد، در قالب کلمات، عبارات یا نوشته‌های کوتاه یا داستان.

عمل‌گرایی: بیش از شعار دادن اهل عمل و تجربه کردن بودن.

تحمل ابهام: عبارت است از «پذیرفتن عدم قطعیت به عنوان بخشی از زندگی، توانایی ادامه حیات با دانشی ناقص درباره محیط و تمایل به آغاز فعالیتی مستقل بی آن که شخص بداند آیا موفق خواهد شد یا خیر. در واقع این وضعیت سبب انگیزش کارآفرینان می‌شود» (Tropman& Morningstar, ۱۹۸۹: ۲۳۵).

روی‌پردازی: داشتن ایده‌های متعدد درباره هر امری به گونه‌ای که در برخی از موارد برخی از ایده‌ها حتی غیرعملی به نظر می‌رسند.

چالش طلبی: داشتن پشتکار و حوصله و لذت بردن از انجام کارها و فعالیت‌های غامض و پیچیده و وقت‌گیر.

مرور مطالعات تجربی: پژوهش‌های دیگری^۱ نیز به این نتیجه رسیده‌اند که چگونگی سرمایه اجتماعی خانواده افراد (برخورداری از روابط بین شخصی، ارتباطات و عضویت در باشگاه‌ها و انجمن‌ها) بر روی اشتغال و منزلت شغلی آنان تأثیر بی‌چون و چرایی داشته است. کارآفرینی فرآیند خلق چیزی نو، با صرف وقت و تلاش بسیار، روند پذیرش خطرات مالی، روحی و اجتماعی برای به دست آوردن منابع مالی، رضایت شخصی و استقلال می‌باشد (Kuratko&Hodgetts, ۲۰۰۱; Hornaday&Aboud, ۱۹۹۸). روند مطالعات انجام شده مندرج در جدول ۱ نشان

می‌دهد که پنج صفت؛ نیاز به موفقیت، خلاقیت، مرکز کنترل درونی، خطرپذیری و تحمل ابهام در این مطالعات مشترک هستند (محمدی و عسکری، ۱۳۹۰).

جدول ۱- روند مطالعات انجام شده درباره صفات شخصیتی کارآفرینان

سال	پژوهشگر	ویژگی‌های (صفات)
۱۹۶۱	مک کله لند	خطر پذیری و نیاز به موفقیت
۱۹۷۰	هورنادی و بانکر	نیاز به توفیق، خلاقیت، اعتماد به نفس، نیاز به موفقیت و تکمیل
۱۹۷۰	هورنادی و آبود	نیاز به موفقیت، خودمختاری، متهاجم، قدرت شناخت، نوآوری و استقلال
۱۹۷۵	دوراند	نیاز به موفقیت، مرکز کنترل درونی و تحصیلات
۱۹۷۸	تیمونز	اعتماد به نفس، هدف‌گرا، مرکز کنترل درونی، خلاقیت، نوآوری، ریسک‌های معتدل
۱۹۸۱	سکون و مونتاناری	نیاز به موفقیت، خودمختاری، مرکز کنترل درونی، تسلط و نظم
۱۹۸۲	ولشویانگ	مرکز کنترل درونی، آزادی برای نوآوری و عزت نفس
۱۹۸۴	کرلند	تحمل خطر، نیاز به موفقیت، نیاز به کنترل و استقلال طلبی
۱۹۸۵	احمد	مرکز کنترل درونی، خطرپذیری، نیاز به توفیق
۱۹۸۹	کوین و اسلوین	نیاز به توفیق، مرکز کنترل درونی، تحمل ابهام، خطر پذیری
۱۹۹۱	رابینسون	نیاز به موفقیت و مرکز کنترل درونی
۱۹۹۳	هود	خطر پذیری، نیاز به موفقیت و خلاقیت
۱۹۹۳	نامان و اسلوین	نیاز به موفقیت، مرکز کنترل درونی، تحمل ابهام، خطرپذیری
۱۹۹۵	هیسریچ و پیترز	نیاز به موفقیت و مرکز کنترل درونی
۱۹۹۷	نایت	نیاز به موفقیت، مرکز کنترل درونی، تحمل ابهام، خطر پذیری
۲۰۰۰	لیتونن	خطر پذیری، نوآوری، مهارت‌های مدیریتی و فنون کاری

از جمله تحقیقات انجام شده خارجی در زمینه تأثیر سرمایه اجتماعی و ابعاد آن بر کارآفرینی سازمانی می‌توان به پژوهش کراوس و همکاران (Krause, Handfeld & Tyler, ۲۰۰۷) و ناهاپیت و قومشان (Nahapit & Ghoshal, ۱۹۹۸) اشاره نمود. آن‌ها به این نتیجه می‌رسند که یک رابطه قوی و مثبت بین سرمایه اجتماعی و ابعاد آن (سرمایه ساختاری، سرمایه رابطه‌ای و سرمایه شناختی) با کارآفرینی سازمانی وجود دارد.

هم‌چنین، برخی از تحقیقات انجام شده در خارج نیز نشان می‌دهند که سرمایه اجتماعی با پیشرفت تحصیلی، موفقیت تحصیلی و در کل، تحرک تحصیلی رابطه مثبت و معنادار و با عدم احتمال موفقیت در امر تحصیل رابطه منفی معنادار دارد.^۱ مطالعه‌ای که درباره رفتار کارایی مهاجران و کارگران جوان در طول دهه ۱۹۷۰ در انگلستان انجام پذیرفت نشان داد که خانواده به عنوان نهادی که مورد حمایت سایر پیوندهای خویشاوندی محور است، در جستجوی کار نقش بسیار مهمی را ایفا می‌نمود. در بخش وسیعی از دوران صنعتی، پیوندهای خانوادگی همچنان مهم‌ترین نقش را برای کارایی فرزندان و خویشاوندان ایفا می‌کردند. ضمن آن که تا اواخر دهه ۱۹۸۰ در انگلیس یکی از والدین یعنی پدر ملزم به امضای قراردادی بودند که شروع کارآموزی را مشخص می‌کرد. همان‌طور که آنوین می‌گوید: این مسئله یک التزام دوطرفه متسحکم بین والدین و محیط کار که هر کدام از طرفین انتظاراتی مشخص دارند را نشان می‌دهد (Angwin, ۲۰۰۴).

مدت زمان زیادی است که شبکه‌ها برای موفقیت تجاری، مهم تلقی می‌شوند. به ویژه، این مطلب پذیرفته شده است که در دوره آغاز به کار، شبکه‌ها در نقش یک منبع اطلاعاتی مهم عمل می‌کنند که این منبع می‌تواند تأثیری به سزا در شناسایی و بهره‌برداری از فرصت‌های تجاری داشته باشد. همچنین، این شبکه‌ها می‌توانند برای

۱. ر. ک.: Dumais & Ward, ۲۰۱۰; Reynolds & Burg, ۲۰۰۸; Dimaggio & Mohr, ۱۹۸۵;

دستیابی به منابع مالی هم مفید باشند، سرمایه اجتماعی در ارتباط با بازار و نیروی کار به عنوان یک دارایی دیده می‌شود. اریکا، هیس جیمز در تحقیق خود درباره سرمایه اجتماعی در بین مدیران، دریافت که پیوند قوی بیش‌تر یک منبع مهم حمایت روانی-اجتماعی است که مدیران می‌توانند در مواقع بروز مشکل به آن تکیه کنند. به علاوه، تجارت‌های خانوادگی موفق در انگلیس معمولاً توسط افراد تحصیل کرده‌ای که هم به سرمایه اجتماعی خانوادگی و هم به سرمایه مالی دسترسی خوبی دارند، مدیریت می‌شوند. در عین حال، به نظر می‌رسد این ایده که سرمایه اجتماعی می‌تواند سهم مثبتی در عملکرد سازمانی داشته باشد، به صورت وسیعی پذیرفته شده و مبتنی بر شواهد تجربی زیادی است. در سال‌های اخیر، توجه قابل ملاحظه‌ای به نقش شبکه‌ها و خوشه‌ها در پیشرفت نوآوری تجاری و تبادل دانش شده است (porter, ۲۰۰۰; Lebes & Etal, ۱۹۸۸ به نقل از کاظمی پور، ۱۳۸۳).

تحقیق تأثیر شایستگی‌های فردی و اجتماعی بر شخصیت کارآفرینان مطالعه موردی: کارکنان بانک توسعه صادرات از نیک رفتار (۱۳۹۰) از جمله تحقیقاتی است که با استفاده از روش تحقیق پیمایش و ابزار پرسشنامه در بین نمونه آماری متشکل از ۲۴۰ نفر به انجام رسیده است. یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که توانایی خود انگیزی و مهارت‌های اجتماعی هر دو تأثیر معنادار و مثبتی بر روی شخصیت کارآفرینانه کارکنان دارند، اما میزان تأثیر مهارت‌های اجتماعی بر روی شخصیت کارآفرینانه بسیار بیشتر از توانایی خود انگیزی است.

از دیگر تحقیقات انجام شده تحقیق رابطه بین سرمایه اجتماعی و کارآفرینی سازمانی از سید نقوی و عبدالله پور (۱۳۸۹) است. برای سنجش سرمایه اجتماعی از الگوی گروه‌کندی و برای سنجش کارآفرینی سازمان از الگوی آنتونیک و هیسریج استفاده شده است. نتایج نشان داد که رابطه مثبت و معناداری بین سرمایه اجتماعی و کارآفرینی سازمانی وجود دارد.

تحقیق خانواده و راه کارهای توسعه کارآفرینی زنان ایرانی از گلرد (۱۳۸۸) از جمله پژوهش‌هایی است که به بررسی نقش خانواده در زمینه ایجاد فرصت‌ها یا محدودیت‌هایی بر سر راه تلاش‌های کارآفرینانه زنان در کسب و کار پرداخته است. از جمله یافته‌های مهم این تحقیق می‌توان به حمایت عاطفی، حمایت مالی و در نهایت حمایت شبکه‌ای (به عنوان بخشی از سرمایه اجتماعی خانوادگی زنان) خانواده زنان در توسعه کارآفرینی آنان اشاره نمود.

مقاله پژوهشی اشتغال دانشجویان: رابطه بین شبکه روابط اجتماعی و وضعیت شغلی (۱۳۷۸) از آزاده و دهقان دهنوی، اگرچه نه به صورت مستقیم اما غیرمستقیم به موضوع مرتبط با سرمایه اجتماعی و اشتغال (یکی از نمودها و آثار کارآفرینی) می‌پردازد. منظور از شبکه روابط اجتماعی در این پژوهش، هم وجه فردی و هم وجه اجتماعی یعنی ساختار روابط اجتماعی، روابط رسمی و غیر رسمی، تعاملات اجتماعی و حمایت اجتماعی است. یافته‌های تحقیق حاکی از رابطه مثبت و معنادار شبکه روابط اجتماعی با متغیر وابسته تحقیق یعنی وضعیت شغلی دانشجویان است و در این میان نقش تعاملات اجتماعی بیش از ساختار، حمایت‌ها و روابط رسمی و غیر رسمی می‌باشد. مطالعه مسئولیت‌پذیری نوجوان و رابطه آن با شیوه‌های جامعه‌پذیری در خانواده (۱۳۹۰) اثر سفیری و چشمه، نشان می‌دهد که متغیر شیوه آموزش از بین شیوه‌های جامعه‌پذیری خانواده، بیش‌ترین اثر را بر میزان مسئولیت‌پذیری نوجوان دارد. والدین به عنوان الگوی رفتاری فرزندان بر مسئولیت‌پذیری آنان تأثیر دارند. به علاوه، رابطه گرم والدین با فرزندان با میزان مسئولیت‌پذیری آنان رابطه مستقیم و معنادار داشته است.

تحقیق مدل علی تعیین اثرات ویژگی‌های شخصی بر کارآفرینی (۱۳۸۹) اثر آقاجانی و حسین‌زاده اطاق‌سرا از دیگر تحقیقاتی است که هدف آن تبیین اثرات شش متغیر شخصی موثر بر کارآفرینی در سطح استان مازندران است. در مجموع یافته‌های تحقیق نشان داد که هر شش متغیر شخصی مورد مطالعه بر کارآفرینی تأثیر معنادار

داشته‌اند. در عین حال، براساس آزمون فریدمن نیز، رتبه اهمیت شش متغیر نیاز به پیشرفت، تحمل ابهام، استقلال طلبی، موضع کنترل درونی، انگیزه و مخاطره‌پذیری به ترتیب ۴/۹۱، ۳/۸۴، ۳/۹۷، ۲/۵۵، ۲/۳ و ۳/۱۴ بدست آمده است.

در یک جمع بندی از تحقیقات خارجی و داخلی می‌توان گفت، هیچ تحقیقی در زمینه مطالعه حاضر انجام نپذیرفته است. پس، ضمن استفاده از نقاط قوت و کنار گذاشتن نقاط ضعف تحقیقات یادشده، سامان دهی تحقیق به گونه‌ای صورت می‌گیرد که بتوان مدعای تحقیق را به آزمون تجربی گذارد.

چارچوب نظری تحقیق

هدف اصلی این پژوهش، باتوجه به مطالعات تجربی مطرح شده و نظریه‌های مرتبط، بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی خانواده و ویژگی‌های کارآفرینانه در شخصیت فرزندان است. به نظر گیدنز (۱۳۷۳)، یکی از فرآیندهایی که بر ارتباط والدین و فرزندان تأثیر می‌گذارد نحوه اجتماعی شدن فرزندان در خانواده است. به زعم وی، اجتماعی شدن قبل از هرچیز در یک زمینه خانوادگی رخ می‌دهد، اما تفاوت‌های زیادی در مورد ماهیت زندگی‌های خانوادگی دیده می‌شود. منطقه و طبقه اجتماعی خانواده‌ای که فرد در آن متولد می‌شود، بر الگوهای اجتماعی شدن به شدت تأثیر می‌گذارد. کودکان شیوه‌های رفتاری به ویژه پدر و مادر یا دیگران را در همسایگی یا اجتماع محلی شان فرا می‌گیرند؛ این الگوهای گوناگون پرورش کودک و انضباط، همراه با ارزش‌ها و انتظارات متعارض، در زندگی فرد تأثیر بسزایی دارند. گیدنز در نظریات خود در رابطه با روابط اجتماعی و سرمایه اجتماعی نقش زیادی را به خانواده می‌دهد، چنان که به اعتقاد وی، اعتماد بنیادین، که در دوران کودکی، توسط والدین کودک، در او به وجود می‌آید، نقش زیادی در ایجاد اعتماد وی به جامعه دارد.

بورديو در تحلیل خود، خانواده را مهم‌ترین عامل تبیین سرمایه اجتماعی می‌داند. طبقات بالای جامعه با داشتن امکانات فراوان و ارتباطات وسیع، این سرمایه را به

نسل‌های بعدی منتقل کرده و سعی در باز تولید روابط اجتماعی و موروثی کردن سرمایه اجتماعی دارند. بازتولید سرمایه اجتماعی از طریق مبادله صورت نمی‌گیرد زیرا سرمایه اجتماعی امری قابل مبادله نیست؛ بلکه از طریق جامعه‌پذیری، باز تولید آن صورت می‌گیرد. بنابراین، با توجه به مفهوم جهت‌گیری‌های فرهنگی و ساختار ذهنی، می‌توان گفت، «الگوهای گوناگون خانواده اعم از خانواده دموکراتیک و استبدادی، الگوهای ملکه ذهن شده‌ای است که سرمایه اجتماعی را به وجود می‌آورد و در سهم افراد در برخورداری از سرمایه اجتماعی موثر خواهد بود» (Bourdieu, ۲۰۰۱: ۱۳۸-۱۴۰).

ضمن این که گرانوویتر، لینو ولمن نیز بر نقش شبکه‌های حمایتی و پیوندهای ضعیف خانوادگی (آشنایی‌ها) به عنوان یکی از جنبه‌های مهم سرمایه اجتماعی خانوادگی در موفقیت‌های شغلی فرزندان تأکید کرده‌اند. کلمن و فوکویاما نیز هر کدام به گونه‌ای بر نقش سرمایه اجتماعی خانواده در زندگی فرزندان تأکید می‌نمایند. اما، آن چه قابل توجه می‌باشد آن است که اولین خمیر مایه‌های شخصیت اجتماعی افراد در فرآیند جامعه‌پذیری افراد در درون خانواده شکل می‌گیرد. این که فرد تا چه حد از ویژگی‌های کارآفرینانه برخوردار باشد و تا چه اندازه این امر به سرمایه اجتماعی خانواده آنها بستگی دارد؛ ادعایی است که این پژوهش به پشتوانه مستقیم یا غیر مستقیم نظریه‌های مطروحه و پژوهش‌های انجام شده داخلی و خارجی مطرح می‌کند. عمده‌ترین ویژگی‌های کارآفرینانه مورد نظر در شخصیت در این پژوهش عبارتند از: ریسک‌پذیری متعادل، کانون کنترل، نیاز به موفقیت، سلاست فکری، عمل‌گرایی، تحمل ابهام، رؤیابرداری و چالش‌طلبی. با توجه به آنچه گذشت می‌توان فرضیه اصلی و فرضیات فرعی زیر را از چارچوب نظری پژوهش استخراج کرد:

۱- بین میزان سرمایه اجتماعی خانوادگی فرزندان و میزان برخورداری آنها از ویژگی‌های کارآفرینانه رابطه وجود دارد.

- ۱-۱- بین میزان سرمایه اجتماعی خانوادگی فرزندان و بعد ریسک‌پذیری متعادل در شخصیت کارآفرینانه آنان رابطه وجود دارد.
- ۱-۲- بین میزان سرمایه اجتماعی خانوادگی فرزندان و بعد کانون کنترل در شخصیت کارآفرینانه آنان رابطه وجود دارند.
- ۱-۳- بین میزان سرمایه اجتماعی خانوادگی فرزندان و بعد نیاز به موفقیت در شخصیت کارآفرینانه آنان رابطه وجود دارد.
- ۱-۴- بین میزان سرمایه اجتماعی خانوادگی فرزندان و بعد سلاست فکری در شخصیت کارآفرینانه آنان رابطه وجود دارد.
- ۱-۵- بین میزان سرمایه اجتماعی خانوادگی فرزندان و بعد عملگرایی در شخصیت کارآفرینانه آنان رابطه وجود دارد.
- ۱-۶- بین میزان سرمایه اجتماعی خانوادگی فرزندان و بعد تحمل ابهام در شخصیت کارآفرینانه آنان رابطه وجود دارد.
- ۱-۷- بین میزان سرمایه اجتماعی خانوادگی فرزندان و بعد رؤیاپردازی در شخصیت کارآفرینانه آنان رابطه وجود دارد.
- ۱-۸- بین میزان سرمایه اجتماعی خانوادگی فرزندان و بعد چالش طلبی در شخصیت کارآفرینانه آنان رابطه وجود دارد.

روش تحقیق

روش گردآوری داده‌ها در این پژوهش از نوع پیمایش و تکنیک جمع‌آوری، پرسشنامه حاوی سئوالات بسته و با استفاده از پرسشنامه استاندارد شده سنجش شخصیت کارآفرین در ایران (کردناییچ و همکاران، ۱۳۸۶) و سئوالات مرتبط با ویژگی‌های جمعیت شناختی و سرمایه اجتماعی خانوادگی است. پرسشنامه‌ها با استفاده از مصاحبه با نمونه‌ای متشکل از شرکت‌کنندگان در دوره‌های آموزش کوتاه مدت کارآفرینی در سال ۱۳۸۸ در تهران تکمیل شده است.

جمعیت و نمونه مورد مطالعه

جمعیت تحقیق از ۲۰۱۰ نفر از شرکت کنندگان در دوره‌های آموزشی کوتاه مدت کارآفرینی در سال ۱۳۸۸ در تهران تشکیل شده است که با استفاده از فرمول نمونه‌گیری کوکران نمونه‌ای در حدود ۲۰۱ نفر به روش تصادفی ساده انتخاب شده‌اند. فرمول نمونه‌گیری و مقدار هرکدام از اجزاء آن به شرح ذیل است:

$$N = 2010$$

$$n = \frac{Nt^2 pq}{Nd^2 + t^2 pq} \quad T = 1/96$$

$$d = 0/065$$

$$p.q = 0/25$$

$$n = \frac{(2010)(1.96)^2(0.25)}{(2010)(0.065)^2 + (1.96)^2(0.25)} = 192$$

لازم به یادآوری است که مقدار اولیه d برابر $0/07^1$ بود که برای افزایش اطمینان به $0/065$ کاهش یافت. ضمن آن که مقادیر P و q نیز برابر $0/5$ در نظر گرفته شد. پس از محاسبه مقدار نمونه، برای افزایش اعتبار پژوهش تعداد نمونه به ۲۰۱ نفر افزایش یافت ($n=201$).

واحد مشاهده: فرد است که جهت تکمیل پرسشنامه به او مراجعه شده است.

آزمون آماری: از آماره‌های توصیفی و استنباطی برای استخراج جداول مورد نیاز استفاده شده است که براساس نسخه ۱۶ نرم‌افزار Spss آزمون‌های آماری انجام پذیرفته است.

۱. در سه پروژه تحقیقاتی دیگر مقدار d برابر $0/07$ بوده است (ازکیا، ۱۳۷۷؛ محسنی تبریزی، ۱۳۷۷؛ و غفاری، ۱۳۸۰).

اعتبار و پایایی پرسشنامه: برای کسب اطمینان از اعتبار پرسشنامه، از اعتبار محتوایی استفاده شد. برای این منظور از خبرگان و صاحب‌نظران درباره نحوه سوالات پرسشنامه بهره گرفته شد و بر این اساس اصلاحاتی در سئوالات صورت گرفت. برای سنجش پایایی مقیاس‌ها، از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد و گوی‌هایی که باعث کاهش ضریب آلفای کرونباخ می‌شدند حذف شدند. در نهایت مقادیر ضریب آلفای کرونباخ متغیر وابسته و ابعاد آن و متغیر مستقل و ابعاد آن به ترتیب ذیل بدست آمد. لازم به یادآوری است اگرچه دست کم مقدار قابل قبول برای این ضریب باید ۰/۷ باشد، اما در علوم اجتماعی مقادیر ۰/۶ و حتی ۰/۵۵ نیز قابل پذیرش است (وان‌دون و فرای، ۱۹۷۹ و نانلی، ۱۹۷۸).

جدول ۲- ضرایب آلفای کرونباخ متغیر وابسته و ابعاد آن

متغیر وابسته و ابعاد آن	تعداد گویه‌ها	میزان اعتبار (آلفای کرونباخ)
ریسک پذیری متعادل	۶	۰/۸۱۰
کانون کنترل	۴	۰/۷۸۱
نیاز به موفقیت	۵	۰/۸۴۱
سلاست فکری	۳	۰/۶۹۲
عملگرایی	۴	۰/۷۵۱
تحمل ابهام	۳	۰/۶۵۳
رؤیا پردازی	۳	۰/۶۸۸
چالش طلبی	۴	۰/۷۰۵
شخصیت کارآفرین	۳۰	۰/۹۴

جدول ۳- ضرایب آلفای کرونباخ متغیر مستقل و ابعاد آن

متغیر وابسته و ابعاد آن	تعداد گویه‌ها	میزان اعتبار (آلفای کرونباخ)
میزان وقت والدین برای فرزندان	۶	۰/۸۱۵

۰/۶۵۲	۷	میزان مشارکت و عضویت والدین در انجمن‌ها و نهادها
۰/۷۵۱	۱۳	سرمایه اجتماعی

تجزیه و تحلیل داده‌ها

الف) توصیف داده‌ها

جدول ۴- توزیع پاسخگویان بر حسب متغیرهای زمینه‌ای

متغیر	طبقات	فراوانی	درصد	درصد معتبر
جنس پاسخگویان	زن	۹۲	۴۵/۸	۴۷/۷
	مرد	۱۰۱	۵۰/۲	۵۲/۳
	بدون پاسخ	۸	۴	-
سن پاسخگویان	۱۹ تا ۳۰ سال	۱۱۹	۸۹/۲	۶۵
	۳۱ تا ۴۲ سال	۴۹	۲۴/۴	۲۶/۸
	۴۳ تا ۵۴ سال	۱۵	۷/۵	۸/۲
	بدون پاسخ	۱۸	۹	-
میزان تحصیلات پاسخگویان	زیردیپلم	۸	۴	۴/۵
	دیپلم و فوق دیپلم	۶۴	۳۱/۸	۳۵/۴
	لیسانس و بالاتر	۱۰۹	۵۳/۴	۶۰/۱
	بدون پاسخ	۲۰	۱۰	-
وضعیت تأهل	مجرد	۱۰۳	۵۱/۲	۵۴/۵
	متاهل	۸۳	۴۱/۳	۴۳/۹
	بدون پاسخ	۱۲	۶	-

۵۷/۵	۵۳/۲	۱۰۷	شاغل	وضعیت اشتغال
۴۲/۵	۳۹/۳	۷۹	بیکار	
-	۷/۵	۱۵	بدون پاسخ	

با نگاهی به ارقام مندرج در جدول چهار می‌توان گفت که درصد مردان در نمونه بیش از درصد زنان است (۵۰/۲ درصد در مقابل ۴۵/۸ درصد). بیش‌ترین درصد گروه سنی در نمونه با ۸۹/۲ درصد به گروه سنی ۱۹ تا ۳۰ سال تعلق دارد. بیش‌ترین درصد نمونه دارای مدرک تحصیلی لیسانس و بالاتر (۵۳/۴ درصد) و پس از آن مدرک دیپلم و فوق دیپلم با ۳۱/۸ درصد می‌باشند. مجردها در نمونه مورد مطالعه با ۵۱/۲ درصد بیش‌ترین سهم را دارا هستند و سرانجام از کل نمونه ۵۳/۲ درصد نیز شاغل هستند.

جدول ۵- چگونگی توزیع شاخص سرمایه اجتماعی خانواده پاسخگویان

متغیر	طبقات	فراوانی	درصد معتبر
سرمایه اجتماعی	زیاد	۸۲	۴۴/۳
	متوسط	۸۹	۴۸/۱
	کم	۱۴	۷/۶
مجموع		۱۸۵	۱۰۰

براساس ارقام مندرج در جدول پنج می‌توان گفت که بیش‌ترین درصد افراد نمونه در گروهی قرار دارند که سرمایه اجتماعی خانواده آن‌ها زیاد است (۴۴/۳ درصد) و پس از آن ۴۸/۱ درصد نمونه پاسخ‌گویانی هستند که سرمایه اجتماعی خانواده آن‌ها متوسط است.

جدول ۶- چگونگی توزیع شاخص ویژگی‌های کارآفرینانه در شخصت پاسخگویان

شاخص‌ها	طبقات	فراوانی	درصد معتبر
ریسک‌پذیری متعادل	زیاد	۷۱	۳۶/۲

۴۹	۹۶	متوسط	کانون کنترل
۱۴/۸	۲۹	کم	
۷۴/۲	۱۴۷	زیاد	
۲۳/۷	۴۷	متوسط	نیاز به موفقیت
۲	۴	کم	
۶۹/۲	۱۳۷	زیاد	
۲۴/۷	۴۹	متوسط	سلاست فکری
۱/۶	۱۲	کم	
۲۴/۴	۸۱	زیاد	
۴۴/۵	۸۵	متوسط	عملگرایی
۱۳/۱	۲۵	کم	
۷۶/۵	۱۵۰	زیاد	
۱۶/۸	۳۳	متوسط	میزان تحمل ابهام
۶/۶	۱۳	کم	
۳۶/۳	۶۹	زیاد	
۴۰/۵	۷۷	متوسط	میزان رؤیاپردازی
۲۳/۲	۴۴	کم	
۶۳/۳	۱۲۴	زیاد	
۲۸/۱	۵۵	متوسط	چالش طلبی
۸/۷	۱۷	کم	
۵۳/۵	۱۰۶	زیاد	
۳۷/۴	۷۴	متوسط	
۹/۱	۱۸	کم	

با نگاهی به ارقام مندرج در جدول شش می توان گفت، در شاخص ریسک پذیری متعادل، بیشترین درصد افراد به طبقه متوسط با ۴۹ درصد و پس از آن زیاد با ۳۶/۲ درصد تعلق دارد. در شاخص کانون کنترل، بیشترین میزان به رده زیاد با ۷۴/۲

درصد و پس از آن به رده متوسط با ۲۳/۷ درصد تعلق دارد. در شاخص نیاز به موفقیت، بیشترین درصد پاسخگویان به رده بالا با ۶۹/۲ درصد و پس از آن به رده متوسط با ۲۴/۷ درصد اختصاص دارد. در شاخص سلاست فکری، بیشترین درصد افراد پاسخگو به رده متوسط با ۴۴/۵ درصد و پس از آن به رده زیاد با ۲۴/۴ درصد مربوط می‌شود. در بُعد عمل‌گرایی، بیشترین درصد پاسخگویان با ۷۶/۵ درصد به رده زیاد و پس از آن به رده متوسط با ۱۶/۸ درصد تعلق دارد. در شاخص میزان تحمل ابهام بیشترین درصد پاسخگویان به رده متوسط با ۴۰/۵ درصد و پس از آن به رده زیاد با ۳۶/۳ درصد تعلق دارد. در شاخص میزان رؤیا پردازی، بیشترین درصد افراد پاسخگو به رده زیاد با ۶۳/۳ درصد و پس از آن به رده متوسط با ۲۸/۱ درصد اختصاص دارد. سرانجام، در شاخص چالش‌طلبی، بیشترین درصد افراد با ۵۳/۵ درصد به رده زیاد و پس از آن به رده متوسط با ۳۷/۴ درصد اختصاص دارد.

جدول ۷- توزیع شاخص ویژگی‌های کارآفرینانه در شخصیت پاسخگویان

شاخص	طبقات	فراوانی	درصد متغیر
شخصیت کارآفرین	زیاد	۷۰	۳۷/۲
	متوسط	۹۴	۵۰
	کم	۲۴	۱۲/۸
مجموع		۱۸۸	۱۰۰

با توجه به جدول هفت می‌توان گفت، بیش‌ترین درصد پاسخگویان به لحاظ میزان برخورداری از ویژگی‌های کارآفرینانه در شخصیت، به آن‌هایی تعلق دارد که در رده متوسط قرار دارند (۵۰ درصد). پس از آن رده زیاد با ۳۷/۲ درصد از افراد پاسخگو قرار می‌گیرد. از دلایل احتمالی این وضعیت می‌توان به داشتن خصوصیات نخواستنی، موفقیت‌طلبی و خواهان پیشرفت بودن طبقه متوسط در مقایسه با سایر طبقات

اجتماعی اشاره کرد. بدین ترتیب که والدین طبقه متوسط معمولاً بر درونی کردن معیارهای رفتاری برگرفته از ارزش‌ها و ایده‌آل‌های طبقاتی خود تأکید می‌ورزند، درحالی‌که والدین طبقه کارگر بیشتر بر اطاعت کودکان خود از دستورالعمل‌های مرتبط با ارزش‌ها و ایده‌آل‌های طبقه‌ای شان تأکید می‌کنند (کوزر و روزنبرگ، ۱۳۷۸). به تعبیر دیگر، کودک طبقه متوسط بیش از هر چیز برای هم‌نوایی نگرشی و کودک طبقه کارگر بیشتر برای هم‌نوایی رفتاری تربیت می‌شود (Merton, ۱۹۵۹; Green, ۱۹۴۶).

یافته‌های تبیینی

فرضیه یک: بین میزان سرمایه اجتماعی خانوادگی پاسخگویان و شخصیت کارآفرینانه آنها رابطه وجود دارد.

جدول ۸- رابطه همبستگی بین سرمایه اجتماعی خانوادگی پاسخگویان و شخصیت کارآفرینانه آنان

سرمایه اجتماعی	ضریب همبستگی پیرسون	
R = /	مقدار	شخصیت
S = /	(دامنه ۲) Sig.	کارآفرینانه
N =	تعداد	

ضریب همبستگی پیرسون در جدول ۸ وجود رابطه معنادار بین دو متغیر سرمایه اجتماعی خانوادگی پاسخگویان و شخصیت کارآفرینانه آنها را تأیید می‌کند. به عبارت دیگر هرچه میزان سرمایه اجتماعی خانوادگی فرد بالاتر باشد، شخصیت کارآفرینانه او افزایش می‌یابد.

فرضیه دو: بین میزان سرمایه اجتماعی خانوادگی فرزندان و ویژگی‌های کارآفرینانه شخصیت آن‌ها رابطه وجود دارد.

جدول ۹- رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی پاسخگویان با سرمایه اجتماعی خانواده

متغیر	ویژگی کارآفرینان در شخصیت پاسخگویان	ریسک پذیری متعادل	کانون کنترل	نیاز به موفقیت	سلاست فکری	عملگرایی	تحمل ابهام	رؤیایپردازی	چالش طلبی
سرمایه اجتماعی خانواده	همبستگی پیرسون	۲۱۷	۲۲۷	۱۸	۱۴۷	۰۷۴	۲۳۷	۲۷۰	۲۶۱
	سطح معناداری	۰/۰۰۳	۰/۰۰۲	۰/۰۱۵	۰/۰۴۸	۰/۳۲۴	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	تعداد	۱۸۱	۱۸۲	۱۸۲	۱۸۰	۱۸۲	۱۷۹	۱۸۳	۱۸۵

با توجه به جدول نه می‌توان چگونگی وضعیت فرضیات هشت‌گانه فرعی را براساس ارقام مربوط به آماره I پیرسون و سطح معنی‌داری آن به ترتیب ذیل بیان کرد:

۱. بین میزان سرمایه اجتماعی خانواده افراد با میزان ریسک‌پذیری آن‌ها رابطه معنادار وجود دارد. یعنی هرچه میزان سرمایه اجتماعی خانواده پاسخگویان بیشتر باشد، میزان ریسک‌پذیری آن‌ها نیز بیشتر خواهد شد.
۲. بین میزان سرمایه اجتماعی خانوادگی افراد پاسخگو و کانون کنترل در شخصیت آن‌ها رابطه وجود دارد بدین معنا که هرچه سرمایه اجتماعی خانوادگی افراد افزایش پیدا کند، میزان کانون کنترل در شخصیت فرزندان آن‌ها نیز افزایش می‌یابد.
۳. بین میزان سرمایه اجتماعی خانواده افراد پاسخگو با میزان نیاز به موفقیت در شخصیت کارآفرینانه فرزندان رابطه معنادار وجود دارد، بر این اساس می‌توان گفت

هرچه میزان سرمایه اجتماعی خانواده افراد بیشتر باشد، میزان نیاز به موفقیت در شخصیت فرزندان افزایش می‌یابد و بالعکس.

۴. بین میزان سرمایه اجتماعی خانواده با میزان سلاست فکری در شخصیت کارآفرینانه فرزندان رابطه معنادار وجود دارد، بنابراین میزان سرمایه اجتماعی خانواده افراد، سلاست فکری آنان را تحت تاثیر قرار می‌دهد.

۵. بین سرمایه اجتماعی خانواده و میزان عمل‌گرایی در شخصیت کارآفرینانه فرزندان رابطه معنادار وجود ندارد.

۶. بین میزان سرمایه اجتماعی خانواده پاسخگویان با میزان تحمل ابهام در شخصیت کارآفرینانه فرزندان رابطه معنادار وجود دارد، بدین معنا هرچه میزان سرمایه اجتماعی خانواده افراد افزایش یابد، بر میزان تحمل ابهام در شخصیت فرزندان افزوده می‌شود و بالعکس.

۷. بین میزان سرمایه اجتماعی خانواده پاسخگویان با میزان رؤیاپردازی در شخصیت فرزندان رابطه معنادار وجود دارد، یعنی با افزایش سرمایه اجتماعی خانوادگی افراد، میزان رؤیاپردازی آنان نیز افزایش می‌یابد و بالعکس.

۸. بین میزان سرمایه اجتماعی خانوادگی پاسخگویان با میزان چالش‌طلبی در شخصیت فرزندان رابطه معنادار وجود دارد. به عبارت دیگر می‌توان گفت هرچه سرمایه اجتماعی خانواده بیشتر باشد، بر میزان چالش‌طلبی در شخصیت فرزندان افزوده می‌شود و بالعکس.

جمع بندی و نتیجه گیری

با توجه به آنچه گذشت می‌توان نتیجه گرفت که یافته‌های این تحقیق هم با محدود مطالعات انجام شده و هم با چارچوب نظری تحقیق هم‌خوانی دارد. بدین معنا که، یافته‌های این پژوهش نظریه‌های مطروحه در چارچوب نظری از جمله نظریه‌های

کلمن، فوکویاما، بوردیو، لینوولمن و... را مورد تأیید قرار می‌دهد. البته، باید گفت برای افزایش اطمینان از مدعای این پژوهش مبنی بر وجود رابطه معنادار میان سرمایه اجتماعی خانواده و تکوین ویژگی‌های کار آفرینانه در شخصیت فرزندان باید تحقیقات بیشتری انجام شود. ضمن این که، لازم است در تحقیقات دیگر رابطه متغیرهای ساختار خانواده، سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، پایگاه اجتماعی - اقتصادی خانواده و متغیرهای زمینه‌ای را با ویژگی‌های کار آفرینانه را مورد پژوهش قرار داد. بر اساس یافته‌های این پژوهش می‌توان گفت میزان سرمایه اجتماعی خانوادگی افراد بر تکوین و رشد ویژگی‌های کار آفرینانه شخصیت فرزندان تأثیر دارد. اگر چه در میان ابعاد کار آفرینانه شخصیت میزان سرمایه اجتماعی خانواده با بعد عمل‌گرایی در شخصیت نمونه مورد مطالعه رابطه معنادار ندارد، ولی با سایر ابعاد کار آفرینانه شخصیت رابطه معنادار و مثبت دارد. در توضیح این وضعیت می‌توان گفت که دلیل این امر احتمالاً می‌تواند این باشد که سطح توسعه اجتماعی و اقتصادی جامعه در شکل‌گیری این وضعیت تأثیر دارد. از آن‌جا که جامعه ایران در مرحله گذار قرار دارد و نهادهای اجتماعی، اقتصادی و غیره در سطح کلان و به تبع آن نهادهای موجود در سطح خرد فرآیند تفکیک و تمایز اجتماعی را به نحو مطلوب طی نکرده‌اند. در نتیجه نهادها کارکرد تخصصی ندارند و هرکدام چندین کارکرد را توأمان دارا می‌باشند. ضمن آن‌که در سطح نظام شخصیتی نیز وضعیت به همین منوال است. از سوی دیگر، از جمله ویژگی‌های بارز جامعه عدم اهمیت به عمل و عمل‌گرایی است و در مقابل در عرصه نظری، سخن‌گویی و سخن‌وری ید طولایی دارد و این نیز از ویژگی‌های جوامع سنتی و در حال گذار است و به طور طبیعی در سطح خرد نیز همین وضعیت برقرار است. چنان‌چه در بین ویژگی‌های کار آفرینانه در سطح نظام شخصیتی نیز بعد عمل‌گرایی با سرمایه اجتماعی خانوادگی ارتباط معناداری پیدا نکرده است.

سرانجام، با توجه به اهمیت خانواده و نقش پایه‌ای آن از یک سو و سرمایه اجتماعی به طور عام و سرمایه اجتماعی خانوادگی به طور خاص از سوی دیگر و لزوم

تربیت شخصیت‌های کارآفرین به منظور دستیابی به توسعه اجتماعی و اقتصادی مطلوب چه در سطح کلان و چه در سطح خرد، ضرورت دارد از طریق سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های اجرایی مناسب به این مهم دست پیدا کنیم. به قول شیخ اجل سعدی شیرازی: به عمل کار برآید به سخندانی نیست یا دوصد گفته چون نیم کردار نیست.

منابع

- احمد پور، محمود؛ مقیمی، سیدمحمد. (۱۳۸۵). *مبانی کارآفرینی*، تهران: مرکز کارآفرینی دانشگاه تهران.
- آقاجانی، حسنعلی. (۱۳۸۴). کارآفرینی: مفاهیم، نظریات و ضرورت وجودی، *رویش، فصلنامه تخصصی اشتغال و کارآفرینی*، شماره‌های ۱۰ و ۱۱.
- آقاجانی، حسنعلی؛ حسین‌زاده اطاق‌سرا، سیدعلی‌اکبر. (۱۳۸۹)، مدل علی تعیین اثرات ویژگی‌های شخصی بر کارآفرینی، *فصلنامه علمی پژوهشی راهبرد فرهنگ*، ۱۱-۱۰.
- انصاری، منوچهر و همکاران. (۱۳۸۹)، ویژگی‌های فردی اثرگذار بر توسعه کارآفرینی اجتماعی در مؤسسه‌های خیریه استان تهران، *فصلنامه توسعه کار آفرینی*، (۸) ۲.
- سفیری، خدیجه و اکرم، چشمه. (۱۳۹۰)، مسئولیت‌پذیری نوجوانان و رابطه آن با شیوه‌های جامعه‌پذیری در خانواده، *دو فصلنامه جامعه‌شناسی آموزش و پرورش*، ۱.
- آزاده، منصوره اعظم؛ آزاده، دهقان‌دهنوی. (۱۳۸۷)، اشتغال دانشجویان: رابطه بین شبکه روابط اجتماعی و وضعیت شغلی، *مجله مسایل اجتماعی ایران*، (۶۳) ۱۶.

ازکیا، مصطفی. (۱۳۷۷)، *بررسی اقشار آسیب‌پذیر جامعه روستایی منطقه گرمسار*، تهران: موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.

تاجبخش، کیان. (۱۳۸۴). *سرمایه اجتماعی، اعتماد، دموکراسی و توسعه*، (ترجمه حسن پویان و افشین خاکباز)، تهران: نشر شیرازه.

— چلبی، مسعود. (۱۳۷۵)، *جامعه‌شناسی، نظم*، تهران: نشر نی.

چلبی، مسعود. (۱۳۷۶)، *بررسی تجربی نظام شخصیت در ایران*، تهران: موسسه پژوهشی فرهنگ، هنر و ارتباطات.

ساعی، علی؛ کاکاوند، اکرم. (۱۳۸۸)، *بررسی عوامل موثر بر سرمایه اجتماعی جوانان با تاکید بر نقش خانواده، فصلنامه دانشنامه علوم اجتماعی*، (۲) ۱.

سعیدی کیا، مهدی. (۱۳۸۵)، *اصول و مبانی کارآفرینی*، تهران: انتشارات کیا. غفاری، غلامرضا؛ اونق، نازمحمد. (۱۳۸۵)، *سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی، مجله مطالعات اجتماعی ایران*. ۱.

غفاری، غلامرضا. (۱۳۸۰)، *تبیین عوامل اجتماعی و فرهنگی موثر بر مشارکت اجتماعی^۰ اقتصادی سازمان یافته روستاییان به‌عنوان مکانیزمی برای توسعه روستایی در ایران: مطالعه موردی روستاهای شهر کاشان، رساله دکتری جامعه‌شناسی*، تهران: دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.

فوکویاما، فرانسیس. (۱۳۷۹)، *پایان نظم: بررسی سرمایه اجتماعی و حفظ آن*، ترجمه: غلامعباس توسلی، تهران: نشر جامعه ایرانیان.

کاظمی‌پور، عبدالمحمد. (۱۳۸۳)، *سرمایه اجتماعی در ایران*، تهران: دفتر طرح‌های ملی ایران.

کلمن، جیمز. (۱۳۷۷)، *بنیادهای نظریه اجتماعی*، ترجمه: منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.

۲۴۷ بررسی رابطه میزان سرمایه اجتماعی خانواده ...

کوزر، لوئیس؛ برنارد، روزنبرگ. (۱۳۷۸)، *نظریه‌های بنیادی جامعه‌شناسی*، ترجمه: فرهنگ ارشاد، تهران: نشر نی.

گلرد، پروانه. (۱۳۸۸)، خانواده و راه کارهای توسعه کارآفرینی زنان ایرانی، *فصلنامه پژوهش زنان*، (۲۱) ۷.

گیدنز، آنتونی. (۱۳۷۳)، *جامعه‌شناسی*، ترجمه: منوچهر صبوری، تهران: نشر نی.
موسوی خامنه، مرضیه. (۱۳۸۳)، سرمایه اجتماعی و سلوک اجتماعی: بررسی سرمایه اجتماعی در مدارس و تاثیر بر سلوک اجتماعی دانش آموزان در شهر تهران، *رساله دکتری جامعه‌شناسی*، تهران: دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.

محمدی، محمود؛ عسکری، غلامرضا. (۱۳۹۰)، تاثیر شخصیت کارآفرینانه بر موفقیت کارآفرینانه در کسب و کارهای کوچک و متوسط. *فصلنامه توسعه کارآفرینی*، (۱۳) ۴.

کردنایبچ، اسدالله و همکاران. (۱۳۸۶)، *ابزار سنجش ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینان ایرانی*، تهران: دانشگاه تهران، دانشکده کارآفرینی.

Adorno, T. W. Etal. (). *The Authoritarian Personality*. NewYork: Row Publication.

Amit, R.etal. (). Challenges to Theory Development in Entrepreneurship Research. *Journal of Management Studies*, ().

Anderson, A. (). *The Family & Individual Social Participation*. American Sociological Review, Vol, .

Baron, D. P. (). *Corporate Social Responsibility and Social Entrepreneurship*. Retrieved from SSRN Social science Research Network: <http://ssrn.Com/abstract=> .

- Carland, J.W. & etal. (). Differentiating Entrepreneurs from Small Business Owners: A Conceptualization. *Academy of Management Review*, ().
- Coleman, J.S. (). Social Capital In The Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, No. .
- Dimaggio, P. (). Cultural Capital and School Success: The Impact of Status Culture Participation on the Grade of U.S.High School Students, *American Sociological Review*, .
- Dimaggio, P.Mohr, J. (). Cultural Capital, Educational Attainment, and Marital Selection. *American Journal of Sociology*, .
- Duane, G.A. (). *Management and Organization*. Ohio: South-Western.
- Dumais, S.A. & Ward, A, (). Cultural Childhood Cultural Capital And first Generation College Success, *Poetics*, ().
- Elenurm, T. & etal. (). Structure of Entrepreneurial Orientation in Students as The Basis for Differentiated Approach in Human Resources for Future Business Initiatives Estonian Business school, *EBS Review*, ().
- ۱ Fry, F. (). *Entrepreneurship: A Planning Approach*. Englewood Cliffs NJ : Prentice-Hall.
- ۱ Gideon, D.; Markman ,G.D. & Baron, R.A. (). Person-Entrepreneurship fit: Why Some People are more Successful Entrepreneurs Than Others. *Journal of Human Resource Management Review*, Vol. ,pp. - .Published by Elsevier Science, Inc.
- Granovetter, m. (). The Strength of Weak Ties, *American Journal of Sociology*, ().

- Green, A. W. (). The Middle °Class Male Child and Neurosis. *American Sociological Review* , XI.
- Gürol, Y. & Nuray, A. (). Entrepreneurial Characteristics among University Students and Training in Turkey. *Education and Training*, Vol. , Issue. .
- Hegen, T.E.E. (). *On The Theory of Social Change , How Economic Growth Begin?* Dorsay Press, Home Wood.
- Hisrich, R. D. and Peters, M. P. & Shepherd, D. (). *Entrepreneurship*. New York: McGraw- Hill.
- Hisrich, R. D. Peters, M.P.&Shered, D. (). *Entrepreneurship*. New York: McGraw- Hill.
- Hofstede, G. (). *Cultural Dimensions*. Retrieved from: WWW.Geert-Hofstede.Com.
- Hooghe, M., Stolle, D. (Eds) (). *Generating Social Capital: Civil Society and Institutions in Comparative Perspective*. New York: Palgrave.
- Hornaday, J. and Aboud, J. (). Characteristics of Successful Entrepreneurs. *Personnel Psychology*, .
- Johnoson, D.C., Justin, B. L. & Hildebrand, R. (). Ntrepreneurship, Education: Towards a Discipline- Based framework. *Journal of Management development*, Vol. , No .
- Kohlberg, L. (). *The Philosophy of Moral Development*. San Francisco: Joss-Bassey.
- Krause, D. R.; Handfeld, R.B. & Tyler, B.B. (). The Relationships between Supplier development, Commitment, Social Capital accumulation and Performance Improvement. *Journal of Operations Management*. Vol, .

- Kuratko, D. & Hodgetts, R. (). *Entrepreneurship: A Contemporary Approach: 3rd ed.*, Ny: *The Dryden Press*.
Entrepreneurship and Venture Management. N.J: Prentice- Hall.
Inc.
- Lin, N. (). Building a Network Theory of Social Capital, *Dep.of Sociology*, (): - .
- Lin, Nan.&Etal. (). *Social Capital : A Theory of Social Structure and Action*, Cambridge University Press.
- Littunen, H. (). Entrepreneurship and the Characteristics of Entrepreneurial Personality, *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*, Vol. .
- McNeal, R.B. (). Participation in High School Extra ° Curricular Activities: Investigating School Effects. *Social Science Quarterly*.
().
- Merton, R. K. (). Conformity, Deviation and Opportunity Structure. *American Sociological Review*, XXIV.
- Mors, R., & Dudley, L. (). *Civic Entrepreneurs and Collaborative Leadership*. PA Time, .
- Münch, R. (). *Understanding Modernity*. London: Routledge.
- Nahapit, I.& Ghoshal, S. (). Social Capital, Intellectual Capital, and the Organizational Advantage. *The Academy of Management Review*. Vol. , No. .
- Newtone, K.& Delhey, J. (). Who Trusts? The Origins of Social Trust in Seven Nations. *European Societies*, ().
- Nunnally, J. C. (). *Psychometric Theory*. Second ed. New York: McGraw- Hill.

- φ Reynolds, J.R.& Burg.S. (). Educational Expectations and the Attainments. *Social Research*, .
- Ronald, b. (). The Network Structure of Social Capital, *Research in Organizational Behavior*, .
- Tropman,J. and Morningstar,G. (). *Entrepreneurial Systems of the* s. New York: Greenwood press Inc.
- Vande Ven, A. and D. Ferry. (). *Measuring and Assessing Organizations*. NewYork: John Wiley.
- Wellman, B.& Kenneth, F. (). *Network Capital in a Multi-Level World: Getting Support from Personal Communities, In, Lin, Nan.Burt, Ron. & Cook, Karen.* (Eds.). in Social Capital: Theory and Reserarch,Chicago: Aldin De Gruyter.
- Wellman, B. (). *Which Type of Ties and Network Provide What Kinds of Social Support?*, Advances in Group mProcessess, .
- Winter, I. ().Towards A Theorized Understanding of Family Life and Social Capital. Working paper , *Australian Institueof Family studies*.
- Wolckak ,M.&Deepa, N. (). Social Capital: Implications for Development Theory, Research and Policy. *The World Bank Observer*, Vol, . No. .
- Youssry, A. (). *Social Entrepreneurs and Entreprise Development*. Alexandria, Egypt: Sustainable Development Association ° Yes Inc.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی